

# PROCES S J. A. BAŤOU PŘED NÁRODNÍM SOUDEM V ROCE 1947

Jan Langmeier

## Úvod

V roce 2007 se podařilo Jana Antonína Baťu zprostit obžaloby a zrušit tak nespravedlivý rozsudek, který byl vynesen Národním soudem v roce 1947. Jan Antonín Baťa byl Národním soudem uznán vinným ze spáchání zločinu proti státu podle § 4 retribučního dekretu č. 1611945 Sb., za což byl odsouzen k těžkému žaláři v době trvání 15 roků, zosťněnému každoročně v den 15. března temnou komůrkou, a dále podle § 14 retribučního dekretu byl odsouzen ke ztrátě občanské cti po dobu výkonu trestu. Prvních 10 roků trestu si měl odsouzený odpykat ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Zároveň byl vysloven trest propadnutí celého jeho jmění ve prospěch státu. Celá kauza měla jednak politický podtext, jednak zejména hospodářský, neboť vzhledem k uloženému trestu propadnutí majetku byl J. A. Baťa, v té době již bývalý vlastník Baťových závodů ve Zlíně, zbaven práva na vyplacení náhrady za znárodněný majetek. V tomto článku jsem se pokusil o nástin skutečností, které vedly k odsouzení J. A. Baťy, zejména o popis samotného řízení před Národním soudem a nakonec i o stručnou analýzu odsuzujícího rozsudku, včetně vyličení snahy o rehabilitaci, která vedla nakonec ke zrušení odsuzujícího rozsudku Městským soudem v Praze.

## I. Vyšetřování a obžaloba

Vyšetřování ve věci údajných zločinů proti státu spáchaných za války J. A. Baťou se naplno rozběhlo na základě trestního oznámení ministerstva vnitra ze dne 17. června 1946. Toto trestní oznámení bylo postupně doplňováno 12. prosince 1946, 30. prosince 1946, 23. ledna 1947 a 29. ledna 1947.<sup>1</sup>

Národní prokurátor podal dne 22. března 1947 u Národního soudu následující obžalobu.<sup>2</sup> Jan Antonín Baťa, bývalý majitel firmy Baťa, a. s., ve Zlíně, byl žalován, že v době zvýšeného ohrožení republiky jako vlastník firmy Baťa, a. s., ve Zlíně a její reprezentant, tudíž jako osoba, která vedoucím postavením v životě hospodářském byla zavázána být svým občanům vlasteneckým vzorem, v době od podzimu 1939 až do roku 1942, tedy za války v cizině, opatroval nepříteli prospěch a zároveň v době od 21. května 1938 až do roku 1944 zpočátku ve Zlíně a později v cizině podporoval fašistické a nacistické hnutí.

Tím měl J. A. Baťa spáchat zločin podle státu podle § 1 dekretu prezidenta republiky č. 1611945 Sb., ve znění zákona č. 2211946 Sb. a zákona č. 245/1946 Sb., zločin vojenské zrady podle § 6 čís. 1 zákona č. 50/1923 Sb. a dále zločin proti státu podle § 3 odst.

1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., ve znění zákona č. 221/1946 Sb. a zákona č. 245/1946 Sb. se zřetelem k § 34 trestního zákona.

Národní prokurátor zároveň rozhodl o příslušnosti Národního soudu a navrhl, aby k hlavnímu přelíčení byli předvoláni jako svědci: JUDr. Karel Červenka, Eberhard Dvořák, Jan Fierlinger, MUDr. Jan Kabelík, Ladislav Novotný, Eduard Valenta a Josef Mikulec. Součástí obžalovacího spisu byla i řada administrativních protokolů od dříve vyslychaných svědků a zároveň i „závadné“ články, které psal J. A. Baťa do tisku.

Obžaloba byla odůvodněna následovně.<sup>3</sup> Popisuje stručně vznik podniku Baťa, a. s., a jeho převod od původního majitele Tomáše Bati na J. A. Baťu. Dále jsou zmíněny obchodní cesty J. A. Bati po světě v letech 1936–1937. Po návratu z cest po Itálii a Japonsku se Baťa prý netajil svým obdivem k tamním fašistickým režimům. Jeho obdiv v tomto směru se prý projevoval publicisticky, protože ve svém závodním časopise „Zlín“ uveřejňoval řadu článků se „zřejmou fašistickou tendencí“. Přílohou obžaloby byly i některé tyto články, které byly pro účely tohoto soudního řízení obstarány komunistickým vedením firmy Baťa, n. p. (příloha spisu TNs 12/1947).

Následuje popis schůzky s Göringem: *„Krátce po okupaci přijel však do Zlína zvláštní kurýr Hermanna Göringa k obviněnému. Když ho ve Zlíně nenašel, přijel tento kurýr za obviněným až do Bělehradu s přípisem, v němž Göring projevuje lítost nad tím, že J. A. Baťa opustil Zlín a okupované území, a vyzýval ho k návratu s tím, že s ním má určité plány. Zároveň tento kurýr přivezl jakýsi glejt, neboť se obviněnému zaručovala pro případ návratu osobní bezpečnost a volnost pohybu. Na této schůzce, jak obviněný sám prohlášoval, byl žádán Göringem, aby v cizině opatřil pro Německo surovou gumu. Avšak také, jak se později ukázalo, projednával Göring s obviněným též plán na přemístění českého národa. Svými styky s Göringem se obviněný ostatně netajil a zakládal si na nich.“*

Ještě před začátkem války odjel Baťa do USA na řádný německý pas. (Pozn.: To byla pravda – Němci ho pustili po dlouhém vyjednávání na výstavu do New Yorku.) Zásilka surové gumy v té době dorazila do Rotterdamu a prý z důvodů válečných událostí byla přesunuta do Norska (ve skutečnosti to bylo z toho důvodu, že Baťa nechťel, aby připadla Němcům na okupovaném území). Podle obžaloby byl sklad obuvnického zboží firmy Baťa v Norsku převzat proti zaplacení ve zlaté měně Německem. Ve zlatě takto měla být Německem zaplacená do ciziny ona zásilka surové gumy. Důkazem pro toto tvrzení obžaloby měl být dokument z tzv. štěchovického archivu (záznam Frankova tajemníka dr. Giese ze dne 21. 6. 1940), dokument, jehož údajná fotokopie měla být soudu předložena. Vzhledem k tomu, že obsah a původ štěchovického archivu je dodnes opředen mnoha záhadami, je otázkou pravdivost tohoto důkazu. Nicméně ona zásilka surové gumy v norském skladu skutečně připadla Německu, které Norsko okupovalo v roce 1940, ovšem některé části dodávky si museli nacisté odkoupit od Švédů, kterým Baťa část dodávky stačil prodat.

Dalším „důkazem“ obžaloby je popis podnikání J. A. Bati v USA během války, kdy budoval „podnik velkých rozměrů“ v Belcampu. Měl prý vyplácet zaměstnancům velmi nízké mzdy a tím se měl dostat do „rozporů s americkými úřady na poli sociálním“. Přitom se měl obviněný stavět k československému odboji naprosto odmítavě, měl se vyhýbat československým zastupitelským úřadům a měl bránit českým zaměstnancům ve styku s krajanskými spolky a československými úřady. Naopak měl udržovat stále styky s německým vyslanectvím.

Dále obžaloba vinila J. A. Baťu z toho, že se obklopil „státně nespolehlivými osobami, známými svým defetistickým postojem“, jako byl Ing. Otakar Kabeláč, který měl za manželku Němku, a dr. Bořivoj Machatý, který odmítl vstoupit do odboje.

Baťa byl podle obžaloby zastupitelskými úřady a krajanskými spolky výslovně vyzván k účasti a zejména k hmotné podpoře zahraničního odboje, což prý však vždy odmítl. Podle svědectví E. Dvořáka, J. Mikulce a L. Novotného obviněný své české zaměstnance důrazně varoval před jakoukoliv činností ve prospěch zahraničního odboje a československých zájmů a výslovně jim měl připomínat, že složili přísahu věrnosti protektorátu a že nepřišel do USA politikařit, nýbrž obchodovat. Měl svým zaměstnancům dokonce vyhrožovat, že v případě jejich podpory odboje je udá německým zastupitelským úřadům, a měl je přímo zrazovat od vstupu do československé armády. Žalobce na tomto základě dochází k závěru, že se nelze divit, že v americkém tisku byla činnost obviněného uváděna v souvislosti s akcemi nepřátelskými vůči spojencům, a dokonce podnik v Belcampu byl označován jako podezřelé centrum německé špionážní služby. (Pozn.: Ve skutečnosti však tato očerňující mediální kampaň byla placena obuvnickou konkurencí v USA, která se bála neblahých důsledků rozvoje Baťova podniku.)

Jako další bylo Baťovi vytýkáno, že se nepřihlásil do soupisu československých zahraničních občanů u československých zastupitelských úřadů, nýbrž že žádal německé vyslanectví o prodloužení svého cestovního pasu. (Pozn.: To ovšem souviselo se snahou J. A. Bati, aby mu nebyl zkonfiskován jeho podnik ve Zlíně, na který by pak již nemohl vykonávat žádný vliv, a nemohl by tak vůbec chránit svoje zaměstnance před nacistickou porobou.) Důsledkem této žalobou tvrzené činnosti pak mělo být zapsání J. A. Bati v Anglii na tzv. černou listinu. Proto také prý nebylo v USA prodlouženo Baťovi povolení k pobytu a musel z USA v roce 1940 odjet. Poté obviněný odjel do Brazílie, kde si však prý zachoval svůj odmítavý postoj k československému zahraničnímu odboji. Vedení podniku v Belcampu, který prý byl před úpadkem, převzal František Muška, který prý pak již loajálně spolupracoval s čs. zahraničním odbojem. Když USA vstoupily do války, založily také svoji tzv. černou listinu, na kterou byl zařazen J. A. Baťa osobně a jeho podniky v Latinské Americe. Podmínkou pro vyškrtnutí Baťových podniků z černé listiny bylo, že se měl Baťa vzdát intervence na vedení podniků a své podíly v Belcampu složit do bankovního ústavu určeného Američany. I poté však Baťa osobně i jeho podniky v Brazílii zůstali na americké černé listině. Z důvodů tísně se v roce 1942 měl Baťa obrátit na československé vyslanectví v Rio de Janeiru se žádostí, „aby mu vymohly naše úřady škrtnutí jeho z angloamerické černé listiny“. Proto byl J. A. Baťa vyzván čs. úřady, aby vydal veřejné prohlášení loajality vůči Československé republice a spojencům, to však odmítl učinit.

Dále je v obžalobě popisován údajný Baťův plán na přestěhování českého národa do Jižní Ameriky. Tento plán prý vycházel z hypotézy, že Německo vyhraje válku. Baťa prý vytvořil plán na přestěhování malých středoevropských národů do Jižní Ameriky a ten měl obsahovat i mapu s územím pro budoucí československý stát. Mělo v něm být prý i uvedeno, že se o tomto přestěhování dohodl s vůdci německého národa. V tomto plánu vysvětluje prý Baťa nutnost přestěhování českého národa, a že prý říše zásadně učiní vše, co by s přestěhováním českého národa do nové země pomohlo. Pro území nového státu prý vybral Patagonii, která je částečně na území Chile a z větší části v Argentině. Dále se zabývá způsobem osídlování, které by mělo trvat 30 let. Čechy a Morava by pak úplně připadly Německu. Dále obžaloba pokračuje: „Podle tohoto plánu obviněného je přesídlení Čechů

do Patagonie jediné rozumné řešení a umožní styk s Německem k zvelebení německého prostoru. Vyzdvihuje, že Německo je neodvolatelně rozhodující mocností světa. Že vůdce německého národa má vůli získati pro německý národ prostor i na úkor národů jiných, že se staví proti přestěhování Čechů do Ruska, kde by svou vypěstlostí se stali nakonec znovu ohrožením Německa.“ Celé toto obvinění stojí zejména na svědectví dr. Jiřího Udržala a jím dodaného „opisu“ tohoto plánu.<sup>4</sup> Dále je jako důkaz předkládáno, že Baťa nechal za války podrobně zkoumat pozemky, které pro firmu zakoupil v Brazílii. Podle obžaloby tak Baťa byl přesvědčen o vítězství nacistického Německa, obdivoval jeho fašistický režim a teprve v roce 1944, kdy již bylo jasné, že Německo válku prohraje, se zúčastnil oslav 28. října v české kolonii v Brazílii, kde se nechal i vyfotografovat.

Na závěr obžaloby národní prokurátor shrnuje provinění J. A. Bati: „*Tím, že obviněný J. A. Baťa již za války opatřil Německu celý lodní náklad surové gumy, [...] tím, že bránil za války českým svým zaměstnancům účasti a podpoře našeho zahraničního odboje, že sám odmítal jakoukoliv účast na odboji za současného zdůrazňování svým zaměstnancům, že složili přísahu věrnosti protektorátu, že nemají ničeho podnikat, co by se nesrovnávalo s německými zájmy, jinak že by byl nucen je oznámiti u německých úřadů a že je nejen takto, ale těž výslovně zrazoval od vstupu do československé zahraniční armády; tím vším opatřoval v cizině za války, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky nepříteli, Německu prospěch. Tím se obviněný dopustil zločinu vojenské zrady podle § 6 čts. 1 zákona na ochranu republiky.*“ A protože bylo jméno firmy Baťa známé po celém světě, poškodil obviněný J. A. Baťa jako vlastník a reprezentant firmy Baťa, tudíž jako osoba, která vedoucím postavením v životě hospodářském byla zavázána být svým občanům vlasteneckým vzorem, svým postojem, chováním a jednáním doma, zejména články v tisku, i v cizině, zájmy národa a státu. To mělo být jasné i z toho, že vypracoval plán na přestěhování českého národa do Patagonie, aby Čechy a Morava připadly Německu. Toto jeho jednání bylo prý vzhledem k významu firmy Baťa v celém světě „mocnou podporou fašistického a nacistického hnutí“.

Pro úplnost na tomto místě dodávám, že v obžalovacím spise nebyl jasně vymezen ten skutek, pro jehož údajně spáchání byl nakonec J. A. Baťa Národním soudem odsouzen. Stejně tak nebyla ani vymezena jeho právní kvalifikace (§ 4 velkého retribučního dekretu).

## II. Příprava hlavního přelíčení

Podle pozdějšího vyjádření jednoho z advokátů J. A. Bati, dr. Pražáka, se původně mělo hlavní přelíčení konat v Brně a předsedajícím soudcem byl designován dr. Beran. O tom mělo takto rozhodnout ministerstvo spravedlnosti se souhlasem předsedy Národního soudu, což podle dr. Pražáka naznačovalo, že přelíčení byl přikládán výjimečný politický význam.<sup>5</sup> Adresa J. A. Bati byla známa Národnímu soudu nejméně od prosince 1946. Dr. Beran věděl, že za tohoto stavu by bylo nemožné soudit osobu *in absentia*, pokud byla jeho adresa známa, a když mu nebyla podána žádná obsílka, protože soudní řízení se na návrh prokurátora může konat bez přítomnosti obviněného, pouze když se obviněný nepodrobí (§ 42 trestního řádu). Proto okamžitě oznámil, že v případě, kdy jsou zřejmé takové základní neshody se zákonem, nemůže převzít soudcovskou stolicí. Jak se později dozvěděl, byl vybrán jiný profesionální právník, ten se však také odmítl zúčastnit, a tak byla věc nakonec přidělena generálovi justiční služby Šrámkovi, který byl členem komu-

nistické strany od roku 1945.<sup>6</sup> Přijal předsednictví senátu a zároveň bylo rozhodnuto, že přelíčení se bude konat v Praze, a nikoliv v Brně. Hlavní přelíčení v této věci bylo nařízeno na 28. dubna 1947. Jisté problémy se vyskytly při ustanovování ostatních členů tribunálu, protože někteří designovaní členové tuto funkci odmítli. Nakonec bylo složení soudního senátu následující: předseda: gen. JUDr. Jaroslav Šrámek; přísedící: Josef Nerad, Jaroslav Sýkora, Ing. Gustav Hradil, dr. František Spáčil, Josef Hovadík a Josef Holeček.<sup>7</sup> Na příkaz Národního soudu byl advokátní komorou ustanoven dne 2. 4. 1947 JUDr. Rudolf Pacholík jako obhájce *ex officio*.<sup>8</sup> Stalo se tak přesto, že Národní soud v té době již věděl, že dr. Pražák má plnou moc, kterou mu k zastupování v této věci udělil J. A. Baťa.

Plnou moc k zastupování J. A. Bati měl také dr. Šaller, který 7. 4. 1947 podal proti výše uvedené obžalobě odpor. V tomto vyjádření dr. Šaller opět uvedl přesnou adresu J. A. Bati: Batatuba, Sao Paulo, Brazílie. Současně uvedl, že J. A. Baťa je brazilským státním občanem, a na důkaz přiložil příslušné naturalizační dokumenty. Současně vyjádřil údiv nad tím, že Národní soud nechal ustanovit advokáta *ex officio* dr. Pacholíka, přestože Národnímu soudu bylo známo, že plnou moc k zastupování Bati má dr. Pražák. Aniž by znal obsah spisu, který tou dobou neznal ani dr. Pražák, učinil dr. Šaller odpor proti žalobě, který odůvodnil následovně. Vyjádřil názor, že Národní soud je k projednávání zmíněné žaloby věcně nepřislušný. § 2, resp. § 4 dekretu č. 17/1945 Sb. určuje, kdo má být souzen Národním soudem, a poukazuje na příslušná ustanovení dekretu č. 16/1945 Sb. V úvodu tohoto dekretu jsou vymezení pachatelé jako nacisté a zpronevěřivší se českoslovenští občané, § 4 určuje, že potrestán má být československý občan. J. A. Baťa ale nebyl ani nacistou ani československým občanem, proto nemohl (resp. neměl) být postaven před mimořádný československý soud, natož soud Národní. Z tohoto důvodu považoval dr. Šaller obžalobu za nepřípustnou.

Trestní spis ve věci J. A. Bati měl dle pozdějšího vyjádření dr. Pražáka<sup>9</sup> více než 300 stran a navíc advokátům obviněného nebylo umožněno celý spis důkladně prostudovat. Navíc na přípravu takto složité obhajoby zbývalo pouze 16 dní, a to bez kontaktu s klientem.

Dne 11. dubna 1947 podal odpor proti výše uvedené obžalobě také obhájce *ex officio* dr. Pacholík. Napadl celý postup soudu vůči obžalovanému a jeho obhájcům, neboť podle něj byla porušena procesní ustanovení, která zaručovala obžalovanému právo (a povinnost soudu) na doručení obžaloby do vlastních rukou zároveň s obsílkou na hlavní přelíčení (hlavní přelíčení se pak koná nejdříve 8 dní po doručení obsílky). Místo pobytu bylo Národnímu soudu známo a obžalovaný vyjádřil i ochotu dostavit se k hlavnímu přelíčení osobně. Práva J. A. Bati na obhajobu byla tímto nezákonným postupem porušena, a proto dr. Pacholík navrhl, aby obžaloba byla doručena J. A. Baťovi do Batatuby v Brazílii a zároveň aby mu bylo umožněno zvolit si svého obhájce a aby mu bylo umožněno se zúčastnit hlavního líčení a aby mu zároveň byla dána možnost „v zájmu objektivní spravedlnosti uplatnit v rámci své obhajoby veškeré skutečnosti pro spravedlivé rozhodnutí nezbytně nutné“.<sup>10</sup> Dále dr. Pacholík zmiňuje, že J. A. Baťa již pravděpodobně získal brazilské občanství a v tomto případě by již nemohl být postaven před mimořádný soud. Argumentace pro absolutní nepřislušnost Národního soudu pro projednání této věci je totožná s argumentací dr. Šallera (viz výše). Z tohoto důvodu, dokládaje, že J. A. Baťa je brazilský občan, navrhl dr. Pacholík (stejně jako dr. Šaller), aby bylo Národním soudem vysloveno, že obžaloba J. A. Bati před tímto soudem je nepřípustná.

Dne 16. dubna 1947 byla doručena advokátovi *ex officio* dr. Pacholíkovi obsílka k hlavnímu přelíčení, které se mělo konat 28. dubna 1947. Další Baťův advokát dr. Pražák předložil soudu 19. dubna 1947 rozsáhle zdůvodněný návrh, aby se Národní soud prohlásil za nepřislušný, aby – z toho důvodu, že bylo ministerstvu vnitra a ONV Zlín známo místo pobytu obžalovaného, který nebyl vůbec vyslechnut – mu ani nebyl řádně sdělen obsah obvinění a aby z toho důvodu, že obviněný je brazilským státním občanem, byl tento případ přikázán příslušnému řádnému trestnímu soudu.<sup>11</sup>

V odůvodnění tohoto návrhu se dr. Pražák zabývá i tím, že proti obviněnému byl sbírán materiál již od roku 1940 ještě exilovou vládou (konkrétně ministerstvem vnitra) a řízení u ministerstva vnitra a vyšetřující komise ONV bylo zahájeno již v prvních týdnech po osvobození Československa. Zároveň podle dr. Pražáka ze spisu jasně vyplývá, že se toto řízení zabývalo téměř výhradně šetřením stavu majetku obviněného, hlavně zdali je majitelem všech akcií, nebo části akcií zlínského koncernu. Současně se zdůrazňuje, že po zavedení národní správy nad firmou Baťa, a. s., v květnu 1945 byla zahájena rozsáhlá mediální kampaň, která měla získat materiál proti obviněnému. Dále se dr. Pražák zabývá rolí vedoucího vyšetřování dr. Šimčíka, bývalého zaměstnance firmy Baťa, jehož výslechové metody (používání výhrůžek a násilí), které museli podstoupit vedoucí zaměstnanci firmy Baťa, byly zjevně protiprávní. Zároveň dr. Pražák uvádí, že proti dr. Šimčíkovi je současně (v roce 1947) vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání závažné násilné trestné činnosti. V dříve zastaveném trestním řízením proti dr. Šimčíkovi bylo znalci konstatováno, že je nepřičetný. Z tohoto titulu pokládá dr. Pražák protokoly z výslechů vedených dr. Šimčíkem za zmatečné. Dále dr. Pražák ve svém návrhu podrobně rozebral to, že byla podstatným způsobem zkrácena práva obviněného na obhajobu. Dr. Pražák také napadl tu skutečnost, že vyšetřování bylo vedeno administrativními orgány (ministerstvem vnitra a ONV Zlín), a nikoliv soudem, jak ukládá trestní zákoník. Zároveň navrhl, aby prostřednictvím výslechů dr. Šallera (Baťův zlínský advokát), Dominika Čipery (jeden z ředitelů firmy Baťa, a. s., a bývalý protektorátní ministr, osvobozený Národním soudem v jiné kauze), Hugo Vavrečky (další ředitel firmy Baťa, a. s., a bývalý ministr vlády za tzv. druhé republiky), Ing. Františka Maloty a soudce ve Vizovicích dr. Lebedy byly opatřeny důkazy.<sup>12</sup>

Několik dní před zahájením hlavního řízení ve věci J. A. Bati vyšla ve Zlíně nákladem firmy Baťa, n. p., 48stránková brožura s názvem „Bude odsouzen zrádce J. A. Baťa?“ s podtitulem „Shromažďování důkazních dokumentů o kolaborantské činnosti dřívějšího vlastníka firmy Baťa a. s., brazilském státním příslušníkovi J. A. Baťovi“. V této brožuře je značně zdůrazněn finanční podtext této kauzy, protože její vydavatelé měli pochopitelně zájem na tom, aby za znárodněný majetek nebyla vyplacena náhrada. Jsou zde uvedena obvinění proklamovaná jako dokázaná a jako důkazy jsou předkládány zejména články z novin a dále je zde vyhrožováno stávkami v továrnách firmy Baťa, pokud nebude Baťa odsouzen.

Ještě před zahájením hlavního řízení, dne 26. dubna 1947, doručil obhájce *ex officio* dr. Pacholík Národnímu soudu k rukám jeho přednosta dr. Tomsy svůj návrh, o kterém mělo rozhodnout prezidium Národního soudu. V tomto podání dr. Pacholík zrekapituloval veškeré kroky učiněné ve věci této obžaloby všemi obhájci a opět navrhl, aby se Národní soud prohlásil nepřislušným a aby byl tento případ přikázán řádnému trestnímu soudu. O tomto návrhu mělo podle dr. Pacholíka rozhodnout přímo prezidium Národního soudu,



protože to plyne z povahy věci a zároveň se jedná o posouzení ryze právních otázek, které nemohou rozhodovat přísedící laici v senátu soudu. Zároveň dr. Pacholík navrhl, aby bylo hlavní přelíčení v této trestní věci odročeno až do doby, než bude o těchto prejudiciálních právních otázkách právoplatně rozhodnuto.<sup>13</sup>

O den později, 27. dubna 1947, doručil Národním soudu plnou moc k zastupování i JUDr. M. Pokorný, třetí pověřený advokát J. A. Bati. Ve stejnou dobu předložili všichni čtyři obhájci dohromady Národnímu soudu průvodní návrhy obhajoby, obsažené na 28 stranách textu, ve kterých dávali pokyn k přivolání 40 svědků a požadovali mnoho listin, které byly pro obhajobu nezbytné. Žádný z takto určených svědků soudem předvolán nebyl. V tomto podání je podrobně rozebírána podstata obvinění formulovaná v obžalobě a je vyvracena bod po bodu. To, že obviněnému byla výše uvedeným způsobem zkrácena jeho obhajovací práva, bylo podle obhájců „nejhrubším porušením zásad platného trestního řádu a práv vyhrazených každému obviněnému, neboť nemožňuje zjistiti materiální pravdu. Tato zásada je ústavou zaručená, je nekompromisním a posvátným příkazem všech trestních řádů celého civilizovaného světa.“<sup>14</sup> Je zde podrobně osvětlen Baťův vztah k nacistické a fašistické ideologii, jeho budovatelské plány, které již ostatně deklaroval například vydáním knihy „Budujeme stát pro 40 000 000 lidí“. Naopak byl Baťa nacistickou propagandou silně poškozován, což je rovněž prokazatelné. Dále jsou osvětleny okolnosti, kde pobýval J. A. Baťa 15. března 1939, tedy v Polsku, a dále, že následně odletěl do Anglie, a tudíž se nemohl opětovně setkat s Göringem, jak tvrdila obžaloba. Okolnosti schůzky s Göringem na podzim 1938 jsou taktéž objasněny i s důkazy. Objasněny jsou také skutečnosti ohledně údajné dodávky surové gumy Němcům, z čehož vyplynulo, že Baťa stačil sklady prodat neutrálním Švédům ještě dříve, než ho obsadili Němci. Současně obhajoba vyvrátila podezření, že Baťa odmítl podporovat úsilí o obranu Československa, protože vybudoval řadu provozů podle požadavků čs. armády a uspořádal sbírku na obranu republiky. Dále je obsírně rozebráno i obvinění, že se obviněný bezdůvodně odmítl připojit k odboji proti nacistům. Tyto důvody, proč tak obžalovaný neučinil, ale zároveň skrytě odboj finančně podporoval, jsou velmi pádné. Tímto rozhodnutím Baťa alespoň zmírnil nacistickou perzekuci mnoha tisíc svých zaměstnanců. Stejně tak zapsání Bati a jeho podniků na černou listinu mělo pouze konkurenční důvody, což nevyvrací ani vyjádření spojeneckých úřadů, které žádný relevantní důvod nikdy neuvedly. Co se týká důkazů obžaloby, ty jsou také podrobně rozebrány a přesvědčivě vyvráceny, včetně zpochybnění důvěryhodnosti všech svědků obžaloby. Podle obhájců má navíc celé řízení jediný jasný důvod: „*aby mohl být majetek obžalovaného výrokem Národního soudu konfiskován. Dojde-li k takovému výroku, bude to znamenat katastrofu pro prestiž našeho právního řádu a hlavně pro prestiž Národního soudu.*“<sup>15</sup>

### III. Hlavní přelíčení

O námitkách obhajoby, které argumentovaly nepřislušností Národního soudu, nebylo vůbec rozhodováno. Hlavní soudní řízení bylo zahájeno 28. dubna 1947. Od první chvíle soudního řízení bylo evidentní, že předseda, generál justice Šrámek, byl rozhodnut řízení, pro jehož trvání se původně počítalo se 14 dny, uskutečnit v tak krátké době proto, aby postačovalo 5 pracovních dní, které zbývaly do konce existence Národního soudu.<sup>16</sup> Vzhledem k tomu nebylo ani technicky možné provést veškeré obhajobou navržené

důkazy. Podle obhájce dr. Pražáka tak nakonec nebyl žádný z důkazů obhajoby doveden ke správnému konci a dokázán, protože to nebylo soudem vůbec umožněno. Na začátku líčení národní prokurátor navrhuje, aby se líčení konalo v nepřítomnosti obžalovaného. Obhájce dr. Pokorný opakuje návrhy obhajoby. Všichni obhájci, tedy dr. Pražák, dr. Šaller a dr. Pokorný, prohlašují, že přebírají obhajobu za obhájce *ex officio* dr. Pacholíka. Obhájce dr. Šaller odůvodňuje nepřípustnost řízení v tomto případě. Národní prokurátor dovozuje možnost a přípustnost řízení v nepřítomnosti a předkládá tři dodatky trestního oznámení s návrhem na jejich přečtení. Obhájce dr. Pražák v replice dovozuje nemožnost řízení a předkládá telegram došlý od obžalovaného.<sup>17</sup> V tomto telegramu obviněný znovu uvedl, že je ochotný se osobně zúčastnit řízení, pokud obdrží obsílku. Dále obviněný odmítal předsedu a senát pro zaujetí a uváděl, že předseda jako vojenský soudce, který se musí podřizovat rozkazům, a členové poroty jako státní zaměstnanci jsou také zaujatí. S otázkou možné přítomnosti obviněného při řízení se prokurátor vypořádal slovy, že nevěří, že by obviněný byl ochoten se k soudu dostavit, a uvedl, že to dokáží svědkové během řízení.<sup>18</sup> Na telegram obviněného reaguje předseda soudu konstatováním, že z přísedících jsou pouze tři státními úředníky a že předseda jako vojenský soudce požívá ústavou mu zaručených práv neodvislosti jako každý jiný soudce. Národní prokurátor předčítá obžalobu. Následně soud odchází ke krátké poradě. Dr. Pražák k tomu poznamenává, že za těch 8 minut, co byla porota mimo soudní síň, nemohla přečíst – ani velmi rychlým tempem – obsah žádosti obhajoby (celkem 38 stran) a že ještě méně možné bylo, aby se porota ohledně těchto věcí poradila.<sup>19</sup> Po návratu do jednací síně předseda prohlásil usnesení, jímž se námitky obhajoby na nepřislusnost soudu a na nepřípustnost řízení v nepřítomnosti zamítají s ohledem na ustanovení § 11 dekretu o Národním soudu a návrhy na slyšení svědků pak jako nezávazné, protože s trestní věcí samou bezprostředně nesouvisí a na posouzení viny nemohou mít vliv.<sup>20</sup> Následují výslechy svědků obžaloby: dr. K. Červenky, E. Valenty, J. Fierlingera, L. Novotného. Svědci nevypovídají nic rozhodujícího, pouze někteří z nich tvrdí, že na ně J. A. Baťa „působil fašistickým dojmem“. Na otázku, z čeho tak usuzují, odpovídali, že z jeho literární činnosti, a stěžovali si na podmínky v továrně v Belcampu. O případné Baťově podpoře odboji nic nevypověděli. Pak národní prokurátor předkládá další dodatek trestního oznámení s přílohami a navrhuje jejich čtení. Navrhuje předvolání A. Gebauera a F. Peřiny jako svědků. Oba tyto noví svědci obžaloby jsou soudem připuštěni a jsou předvoláni na 30. dubna. Obhájci upozorňují na tiskovou kampaň proti obviněnému a na brožuru vydanou vedením zlínského podniku Baťa, n. p., a žádali, aby tento nepřipustný nátlak byl na rozhodnutí soudu zastaven. Předseda tuto žádost naprosto ignoroval. Během řízení se uskutečnila velmi ostrá výměna mezi předsedou soudu a obhájci, gen. Šrámek dokonce vyhrožoval dr. Pokornému, že ho vyloučí ze soudního jednání. Také předseda soudu výrazně omezil práva obhajoby, protože ke každému předmětu mohl mluvit pouze jeden obhájce. Na druhé straně však předseda soudu ani jednou nepřerušil dlouhé vysvětlování prokurátora proti námitkám obhajoby. Dále obhajoba bez úspěchu protestovala proti čtení protokolů o výpovědi svědků před administrativními orgány během vyšetřování pro rozpor s trestním řádem. Mimoto předseda soudu četl jen pasáže z těchto protokolů, které potvrzovaly tvrzení obžaloby, a opomenul jiné, které svědčily ve prospěch obhajoby. Celkově podle vyjádření dr. Pražáka bylo během tohoto prvního dne přelíčení o mnoho více neregulérností na straně předsedy soudu: konflikt mezi ním a obhájci, kterým opakovaně upíral slovo, přerušoval jejich řeč atd. Pro pokračování přelíčení od následujícího dne si



obhájci alespoň vymohli přítomnost úředního stenogramu, ovšem na náklady obhajoby. Po ukončení jednání prvního dne si dr. Pražák stěžoval na postup soudu i na ministerstvu spravedlnosti. Výsledkem těchto kroků obhajoby bylo, že předseda soudu během příštích několika dní projednávání nedával svou zaujatost tak zřetelně najevo, ale spěchal se vším tak rychle, aby nebyl zmeškán termín 5. května – po tomto datu by celá věc totiž musela přijít před řádný soud.

Přes určitou změnu ve vedení řízení se během následujících přelíčení vyskytlo opět mnoho neregulérností a podnětů pro žádost, aby toto řízení bylo prohlášeno za zmatečné, zvláště pak to, že veškeré návrhy obhajoby byly zamítány a naopak veškerým návrhům obžaloby bylo vyhověno. Z tohoto důvodu se dr. Šaller na konci třetího dne na protest proti takto zaujatému vedení sporu vzdal obhajoby.<sup>21</sup>

Hlavní přelíčení pokračovalo následujícího dne, tedy 29. dubna 1947, za přítomnosti stejných osob jako předešlého dne. Obhájce dr. Pražák přednesl návrhy obhajoby a předal je písemně soudu. Předseda soudu je předává k prostudování národním prokurátorovi se slovy: „*Pánové (obrací se k obhájcům), já se nemohu zbavit podezření, že jste tyto návrhy mohli udělat minulý týden.*“<sup>22</sup> (Pozn.: Říká to za situace, kdy byla obhajoba již tak zkrácena na svých právech příliš krátkým časem na přípravu k hlavnímu přelíčení...) O zaujetí předsedy soudu proti obhájcům svědčí i následující: Dr. Šaller: „*Měl bych ještě jiné návrhy, pane předsedo.*“ Předseda: „*Již včera jsem vám říkal, že ke každé věci může z pánů mluvit jenom jeden. To byste sem mohli přivést celou advokátní komoru a já bych tu byl ne do konce tohoto týdne, nýbrž do konce roku.*“ Dr. Šaller: „*I na to pamatoval retribuční dekret.*“ Předseda: „*Nedal jsem vám slova, pane doktore.*“<sup>23</sup> Po tomto úvodu následoval výslech svědka prof. Kabelíka ohledně obvinění o přestěhování národa do Patagonie, ale ten tvrzení obžaloby nepotvrdil. Dále se konal výslech E. Dvořáka a pak se přes protesty obhajoby četly protokoly o dřívějších výpovědích několika svědků. (Pozn.: další soudem připuštěný neregulérní důkaz.) Další sporný bod nastává ve chvíli, kdy národní prokurátor předkládá dopis dr. Udržala z 25. dubna 1947, adresovaný dr. Holému ve Zlíně, a navrhuje jeho přečtení. Obhájci navrhují, aby byl dr. Udržal předvolán jako svědek, stejně jako jeho manželka a dr. Wiesbach, který má tou dobou být ve vazbě u Krajského soudu v Uherském Hradišti. Předseda soudu čte dopis dr. Udržala. Dr. Šaller k tomu předkládá obálku od tohoto dopisu, z níž je patrné, že dr. Udržal používá krycí jméno Jan Kaplan. Následně soud odchází k poradě a po návratu předseda prohlašuje usnesení, kterým předvolává další svědky, a jako důkazy připouští i fotokopie dřívějších dopisů dr. Udržala. (Pozn.: Hlavním důkazem obžaloby byly právě ony dopisy dr. Udržala, a proto obhájci žádali opětovně jeho předvolání jako svědka, avšak nebylo jim vyhověno.) Pak se čtou dodatky k trestnímu oznámení a následně soud přerušuje jednání do dalšího dne.

Třetí den hlavního přelíčení 30. dubna 1947 byl jako svědek předvolán F. Peřina. Tento svědek byl však v rozporu s trestním řádem přítomen soudnímu přelíčení oba předcházející dny, a neměl tedy svědčit. Proti jeho připuštění protestovali obhájci velmi důrazně, avšak marně. Navíc svědek slovně napadal obžalovaného (nazýval ho válečným zločincem), ale předseda soudu nezasáhl. Jeho výpověď se týká okolností kolem dodávky surovin v Norsku, ale jedná se pouze o spekulace. Pak vypovídají další svědci o tom, jak měli být zrazováni od vstupu do československé armády v zahraničí. Jedná se však o svědectví z doslechu – naprosto neprůkazné. Další svědek K. Czesany vypovídá o černých listinách. Podle něj snad nebylo možné dostat se na černou listinu pouze z konkurenčních důvodů –

opět pouze spekulace. Pak měl svědčit bývalý velvyslanec USA Hurban ohledně černé listiny, ten se ale pro nemoc nedostavil. Soud na to konstatoval, že jeho výpověď již nebude nutná.<sup>24</sup> Obhájce dr. Šaller znovu přednáší návrh na osobní vyslechnutí dr. Udržala. Národní prokurátor je proti tomu, protože výslech prý již nemůže nic objasnit a řízení může jen zdržet.<sup>25</sup> Soud znovu odchází k poradě a pak vyhlašuje usnesení, že budou napřed přečteny všechny zbývající průvodní prostředky a pak soud rozhodne, v jakých směrech a jakým způsobem se doplní dokazování. Pak se čte obsah vyšetřovacího spisu ONV ve Zlíně. Následně prokurátor rozšiřuje obžalobu (!) pro podezření, že obžalovaný zásilkami zboží z Brazílie umožnil podnikům ve Zlíně, že se mohly zásobit surovinami a pracovat s nimi ve prospěch Říše, čímž by byl spáchán zločin podle § 1 retribučního dekretu a § 6 č. 1 zákona na ochranu republiky. (Pozn.: opět zásadní porušení procesních předpisů.)<sup>26</sup> Dále se čtou již zmíněné fotokopie plánu na přestěhování do Patagonie a další písemnosti. Obhájci navrhují další důkazy (výsledky svědků, zejména E. Valenty, Ing. Vavrečky a dalších), ale tento návrh je v souladu se zájmy obžaloby opětovně zamítnut. Pak se čte další písemnost dr. Udržala, aniž by byl vyslechnut, a další dodatky trestního oznámení. Obhájce dr. Šaller navrhuje, aby pomocí spisů Národního soudu proti Čiperovi byl proveden důkaz o odbojové činnosti vedoucích mužů koncernu Baťa – o tom obžalovaný věděl, což jej tím více muselo vést k opatrnosti ve vystupování, aby tento odboj neznemožnil.<sup>27</sup> Národní prokurátor však navrhuje zamítnutí důkazu, protože trestní věc proti Čiperovi ještě není uzavřena. (Pozn.: D. Čipera byl Národním soudem osvobozen.) Pak jsou čteny některé písemnosti obhajoby (telegram F. Mušky a další) a nakonec soud odchází opět k poradě. Po návratu předseda prohlásil usnesení, že soud má dosavadním průvodním řízením věc natolik objasněnu, že další důkazy nepotřebuje, a proto se jako bezvýznamné zamítají.<sup>28</sup> Nato povstal obhájce dr. Šaller a prohlásil, že se vzdává obhajoby. Učinil tak hlavně z toho důvodu, že přes opakované návrhy obhajoby nebyl dr. Udržal připuštěn jako svědek k výslechu (ke svědecké výpovědi). Byl jedním z hlavních svědků obžalovaného, nikdy však nebyl přímo vyslechnut jako svědek, ale udělal svá prohlášení pouze administrativním způsobem a napsal několik dopisů. Jeho dopisy, které sloužily jako nejvíce usvědčující materiál proti obviněnému, nebyly dokonce ani napsány soudu, ale rozličným osobnostem, např. ministru Feierabendovi či Masarykovi; jako důkaz byl přečten dokonce dopis, který napsal svému nadřízenému národnímu řediteli zkonfiskovaných závodů dr. Holému, avšak přímý výslech tohoto důležitého svědka nebyl povolen.<sup>29</sup> Soud byl odročen na 2. května 1947.

Hlavní líčení pokračovalo dne 2. května 1947 za přítomnosti stejných osob jako dne 30. května 1947, s výjimkou přisedícího A. Mudrocha, který byl údajně zaneprázdněn a jehož zastupoval náhradník J. Holeček. Vzhledem k tomu, že J. Holeček byl určen komunistickou stranou, došlo tímto krokem k vybočení z již tak pochybné politické rovnováhy soudního tribunálu. Podle dr. Pražáka tak již nebyla žádná naděje na spravedlivé rozhodnutí a bylo naprosto jisté, že bude vyřčen takový rozsudek, aby mohla být vyhlášena konfiskace majetku. Nato vznesl obhájce dr. Pokorný protest proti obsazení soudu v tom smyslu, že prý neodpovídá nyní vládnímu intimátu o politickém rozvrstvení přisedících. (Pozn.: Podle vlády měla být porota složena paritně ze zástupců stran národní fronty.) Dále dr. Pokorný odmítá jménem obhajoby předsedu senátu pro zaujatost a podává o tom písemné odůvodnění, jež předseda předčítá. Toto písemné vyjádření obhajoby bylo velmi pečlivě odůvodněno na příkladech jednání předsedy senátu v předchozích dnech přelíčení, včetně stenogramem zdokumentovaných výhrůžek, závažných procesních vad řízení atd.

Na to reagoval národní prokurátor tím, že odporoval návrhu na zamítnutí předsedy senátu, a navrhl dalšího svědka, s čímž obhajoba nesouhlasila. Soud se odebral k poradě. Po návratu předseda prohlásil, že se další svědci zamítají pro bezvýznamnost a stejně tak se odmítá i protest proti tomu, že místo přísedícího nastoupil náhradník. Pokud se týče námitek proti předsedovi, poukazuje předseda na to, že námítka mohou být podle trestního řádu podány před hlavním přelíčením a trestní řád nezná důvody zaujatosti, které by vznikly z postupu při hlavním přelíčení.<sup>30</sup> Tím bylo průvodní řízení skončeno. Nato prohlásil obhájce dr. Pražák, že skládá obhajobu. Národní prokurátor přednáší závěrečnou řeč a žádá, aby obžalovaný byl uznán vinným a byl potrestán podle žaloby. Pak přednáší dr. Pokorný obhajovací řeč. Nato soud odchází ke konečné poradě.<sup>31</sup> Tato porada trvala podle dr. Pražáka několik hodin, během kterých se rozpoutal vášnivý boj o výši trestu, neboť o vině rozhodlo 5 komunistů a předseda.<sup>32</sup> Po návratu předseda prohlašuje rozsudek.

#### IV. Rozsudek

O tom, jak rozhodovala porota a jak složité toto rozhodování bylo, vypovídá poradní protokol vedený k tomuto řízení. (Pozn.: Ve spise TNs 12/1947 byl založen v obálce s razítky Nejvyššího soudu ČR, z toho tedy usuzuji, že byl otevřen až Nejvyšším soudem v roce 1993, kdy tento soud projednával stížnost pro porušení zákona ve věci odsouzení J. A. Bati Národním soudem.) Ve všech poradách soudu, které předcházely konečné poradě, rozhodoval soud jednomyslně, pouze s jednou výjimkou. Touto výjimkou byl návrh na předvolání dr. Udržala jako svědka, proti jehož zamítnutí byli členové poroty Ing. Hradil a dr. Spáčil. Na konečné poradě soud prohlásil, že J. A. Baťa je vinen zločinem podle § 4 retribučního dekretu tím, že odmítl připojit se otevřeně k čs. odboji, bránil v tom i svým zaměstnancům a jednal tak, že přišel i se svými závodníky na černou listinu. Pro toto rozhodnutí hlasovali všichni členové poroty vyjma Ing. Hradila a dr. Spáčila (tedy byl odsouzen všemi komunistickými hlasy). V ostatních bodech byl zproštěn jednomyslně obžaloby.<sup>33</sup> V otázce výše trestu ale nebyla porota tak jednotná. Tři členové poroty byli pro dvacet let těžkého žaláře, zostřeného každoročně v den 15. března temnou komůrkou (pozn. k výročí okupace). Jeden člen poroty pro sedm let, zostřených stejně. Předseda pro 15 let, zostřených stejně. Ing. Hradil a dr. Spáčil se zdrželi hlasování. (Pozn.: Byli proti odsouzení.) Platí 15 let těžkého žaláře zostřeného každoročně v den 15. března temnou komůrkou. Porota se neshodla jednomyslně ani na ztrátě občanské cti a způsobu výkonu trestu, ale nakonec došla k závěru, že obžalovaný občanské cti pozbývá po dobu trestu a prvních deset let si má odpykat v pracovních oddílech. Současně soud vyslovil trest propadnutí celého majetku ve prospěch státu. (Pozn.: jednomyslně – až na hlasy Ing. Hradila a dr. Spáčila.)<sup>34</sup> K výši trestu poznamenal dr. Pražák následující: „*Po dvou letech existence Národního soudu se stalo jeho praxí, že s rozsudkem do pěti let byla nařízena konfiskace 1/3 majetku, do deseti let 2/3 majetku a nad deset let celého majetku.*“ To bylo pravděpodobně důvodem, proč bylo po dlouhém boji vyměřeno 15 let – aby mohl být zkonfiskován celý majetek a aby bylo možno zmírnit tlak komunistického tisku, který požadoval trest smrti.<sup>35</sup>

Národní soud vynesl po skončeném jednání dne 2. května 1947 následující rozsudek:<sup>36</sup> „*Jan A. Baťa, narozený 9. května 1898 v Uher. Hradišti, velkopřemyslník, dr. honoris causa, pobytem udánlivě v Batatubě, Sao Paolo v Brazílii, je vinen, že jako českosloven-*

ský občan od poloviny roku 1939, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky, v zahraničí vědomě poškozoval zájmy Republiky československé tím, že odmítl připojit se otevřeně k čs. hnutí odbojovému, bránil v tom i svým zaměstnancům a jednal tak, že i se svými závodny přišel na černé listiny anglickou a americkou, čímž spáchal zločin podle státu podle § 4 retribučního dekretu, a odsuzuje se podle § 4 retribučního dekretu k těžkému žaláři v trvání 15 roků, zosřtenému každoročně v den 15. března temnou komárkou. Podle § 14 retribučního dekretu se vyslovuje, že odsouzený pozbývá po dobu trestu občanské cti, že prvních 10 roků trestu odpyká ve zvláštních nucených pracovních oddílech a že celé jeho jmění propadá ve prospěch státu. Naproti tomu se podle § 252 odst. 2 trestního řádu dílem pro nedostatek důkazů, dílem pro nedostatek skutkové podstaty zprošťuje obžaloby, 1) že by byl v době zvýšeného ohrožení republiky, tedy za války, opatřil nepříteli prospěch tím, že by byl dodávkou gumy a jiného zboží podporoval německé hospodářství a že by byl zrazoval čs. brance od vstupu do čs. vojska, 2) že by byl v době zvýšeného ohrožení republiky podporoval nacistické, příp. fašistické hnutí tím, že by byl po dohodě s H. Göringem připravoval plán na přestěhování českého národa do Patagonie a že by byl v časopise Zlín uveřejnil svoje články fašistické tendence, čímž by spáchal ad 1) zločin proti státu podle § 1 retribučního dekretu a zločin vojenské zrady podle § 6 č. 1 zákona na ochranu republiky, ad 2) zločin proti státu podle § 3 odst. 1 retribučního dekretu.“<sup>37</sup>

Odůvodnění rozsudku je obsaženo na dvanácti stranách a podle mého názoru z něj jasně vyplývá, že prokázání viny nemá žádné relevantní základy. Všechny zločiny, ze kterých byl Baťa původně obviněn, včetně obvinění z kolaborace, ztroskotaly a ve skutečnosti byl odsouzen za něco negativního, tj. protože se odmítl veřejně připojit k odporu, což ovšem nebyl trestný čin. Soud konstatuje v odůvodnění, že „s příchodem obžalovaného do USA byly spojovány na české straně nemalé naděje. Bylo by zajisté velmi prospělo čs. snahám odbojovým, měly-li by na své straně jednoho z nejvýznamnějších a ve světě neznámějších českých průmyslníků. Obžalovaný však naděje ty zklamal.“<sup>38</sup> Dále jsou zmíněny výpovědi býv. člena státní rady Vojty Beneše a býv. ministra dr. L. Feierabenda, ze kterých vyplynulo, že obžalovaný byl osobou velmi opatrnou, nechoval se protistátně, ale odmítl se veřejně přiklonit na stranu odboje, protože prý chtěl vyjít jak s Němci, tak se spojenci, což prý vedlo k tomu, že se dostal na černou listinu jak anglickou, tak americkou. Podle dalších, proti obžalovanému značně zaujatých výpovědí odmítl obžalovaný ve větším měřítku finančně podpořit odboj a také bránil svým zaměstnancům, aby se připojili k čs. odbojovému hnutí. Dále soud konstatuje, že tvrzení obhajoby a některých listinných důkazů, že obžalovaný „prý s ohledem na Zlín mohl podporovati čs. vládu jen potajmu, že to také dělal, přikazuje vedoucím zahraničních podniků, aby podporovali odboj dodávkami a požadováním voj. povinnosti na mladých zaměstnancích. Toto hájení se nemohlo zbavit obžalovaného viny.“<sup>39</sup> Soud dále vzal za prokázané tvrzení dr. Czesanyho, že podle jeho zkušeností (jako úředníka zahraniční vlády) nebylo možné dostat se na anglickou a americkou černou listinu z důvodů konkurenčních nebo podobných, jak tvrdí obžalovaný. (Pozn.: Toto svědectví však není nijak podloženo – např. vyjádřením příslušných anglických či amerických úřadů.) Podle soudu obžalovaným „tvrzená nutnost ohledu na spolupracovníky ve Zlíně není přesvědčivá: obžalovaný svým nekompromisním postavením se za čs. věc nemohl dle soudu vážně ohroziti své spolupracovníky ve vlasti, nýbrž jedině svá vlastnická práva tamtéž. Bylo zajisté povinností čs. občana ve volné cizině, aby se postavil za čs. vládu v exilu a její odboj, a nelze nevyhovění této povinnosti omluviti stavem nouze, když byla ohrožena

*jen práva majetková. [...] Soudu je jasné, že tímto postojem obžalovaného čs. věc nemálo utrpěla právě pro význačné postavení obžalovaného. Obžalovaný si musel býti vědom toho, že postojem svým poškozuje čs. věc, a tudíž zájmy Čs. republiky.*<sup>40</sup> V tomto před soudem „prokázáním“ jednání tak soud viděl všechny náležitosti zločinu podle § 4 retribučního dekretu, a uznal ho proto vinným.

Dále následovalo odůvodnění části rozsudku, kterým byl obžalovaný zproštěn obžaloby z dalších zločinů. Z tohoto odůvodnění je patrná nechut' soudu obžalovaného obvinění zbatvit, ale také to, že k tomu soud musel přistoupit z důvodů absolutního nedostatku důkazů. Na závěr rozsudku se soud vypořádal s námitkami na nepřipustnost obžaloby a na nepřipustnost řízení v nepřítomnosti obžalovaného tvrzenými obhajobou. Připustnost obžaloby soud spatřoval v tom, že se obžalovaný dopustil jednání jako čs. občan, což je jediné rozhodné podle § 4 retribučního dekretu, aniž záleží na jeho nynější státní příslušnosti. (Pozn.: Obhajobou byla napadána připustnost obžaloby, tj. řízení před Národním soudem, popř. mimořádným lidovým soudem, tedy nepřipustnost soudu pro nesplnění procesních podmínek, nikoliv absolutní nepřipustnost obžaloby před jakýmkoliv soudem. Procesní podmínky se na rozdíl od hmotněprávních podmínek vždy posuzují ke stavu v době řízení, a nikoliv k době spáchání činu.) Připustnost řízení v nepřítomnosti obžalovaného soud dovodil z ust. § 421 trestního řádu, tedy z ustanovení paragrafu, který platil podpůrně k retribučnímu řízení jako obecné ustanovení trestního řádu. Tento § 421 stanovil, že je-li vznesena obžaloba na někoho, jehož pobyt není znám nebo kdo neleží na zdejší území, jako tomu bylo u obžalovaného, je nutné mu zřídit obhájce a spis mu doručit. Z toho soud dovozoval, že mu není povoleno provádět doručení mimo zdejší území. Dále soud argumentuje, že sice § 422 trestního řádu stanovil, že proti osobám, jimž pro nepřítomnost nelze obsílku doručit, má zůstat trestní řízení až do jejich postižení v klidu, ale § 11 odst. 2 dekretu o Národním soudu stanovil, že nedostaví-li se nebo nemůže-li se dostavit obžalovaný k soudu z jakéhokoliv důvodu, může národní prokurátor navrhnout konání hlavního přelíčení v nepřítomnosti obžalovaného, jemuž musí být zřízen obhájce (toto ustanovení se jako zvláštní použije). Těmto ustanovením tedy soud vyhověl, a proto byly námitky obhajoby jako neodůvodněné zamítnuty.<sup>41</sup> Rozsudek nabyl podle § 15 odst. 1 dekretu o Národním soudu ihned právní moci.

Tak skončilo trestní řízení J. A. Bati před Národním soudem v Praze. Hodnotit tento soud a jeho konání po více než šedesáti letech je zajisté složité, už jenom proto, že je nutno jej zasadit do dobového kontextu. Uskutečnil se v době, kdy společnost silně volala po potrestání válečných viníků a kolaborantů, a zároveň v době, kdy budoucí komunistická moc postupně odstraňovala všechny nepohodlné osoby, což se jí vzhledem k mocenské základně na ministerstvu vnitra docela dařilo. Nelze zapomenout ani na to, že se tento soud konal pouhých osm měsíců před tragickými událostmi února 1948, tedy za situace, kdy již vzrůstalo politické napětí mezi komunisty a jejich skrytými pomocníky a zbylými politickými stranami. Navíc nelze pominout ani zájmy prezidenta Beneše, který nebyl po válce ke svým politickým oponentům příliš velkorysý. A Baťa patřil mezi jeho oponenty, protože Benešovi zazlival jeho ústup v době mnichovské krize. To Beneš nezapomněl a stejně jako v procesu proti Beranovi a Syrovému neučinil nic v jeho prospěch (spíše naopak). Baťovo odsouzení také přesně zapadá do dobového kontextu nechuti vrátit se k politickému a hospodářskému životu první republiky. Po roce 1945 byla sice obnovena, alespoň formálně, demokracie, ale pouze v omezené míře. Samotný institut Národní fronty a zejména



to, že z ryze politických důvodů nebylo umožněno obnovení agrární strany, vypovídá o omezenosti této demokracie. V oblasti hospodářské se stalo vůdčím principem rozsáhlé znárodnění, které bylo zejména prosazováno komunisty a ÚRO (což byli také komunisti) a podporováno i Benešem. Ostatně o politickém pozadí tohoto kroku nelze mít iluze, když je jasné, že vydání znárodnovacích dekretů prakticky v předvečer ustavení Národního shromáždění bylo vedeno nejistotou, zdali by Národní shromáždění tyto předpisy schválilo. Tato významná hospodářská reforma, která hluboce zasahovala do vlastnických práv, měla být bez pochyby ponechána na rozhodnutí zákonodárského sboru, vyjadřujícího skutečnou vůli lidu. Účelem celého prozatímního státního zřízení, včetně dekretální pravomoci prezidenta republiky, bylo obnovení Československa v jeho předválečných hranicích a s tím související kroky (jako potrestání válečných viníků či provedení odsunu německé a maďarské menšiny), nikoliv hospodářské reformy, které ve skutečnosti popíraly kontinuitu s předválečnou ČSR. A je pochopitelné, že při provádění této hospodářské reformy vyvstal složitý problém s otázkou náhrady za znárodnění. Markantní byl právě v případě koncernu Baťa Zlín, protože náhrada za jeho znárodnění by dosahovala sumy desítek miliard tehdejších korun. A to nehodlala tehdejší politická reprezentace připsat.

Počáteční vyšetřování, komu ve skutečnosti patří akcie firmy Baťa, tak kontinuálně přešlo ve sbírání důkazů o kolaboraci či jiném deliktu J. A. Bati proti retribučním dekretům. Vhod přišlo vyšetřovatelům a později i soudu to, že byl Baťa v opozici proti Benešovi již od roku 1938, a zároveň fakt, že se veřejně nepřihlásil k odboji. Jak soud v rozsudku prohlásil, byla to jeho povinnost. Ale i kdyby to byla jeho morální povinnost, v situaci, kdy nechtěl přijít zcela o vliv ve Zlíně, kde zaměstnal mimo jiné stovky bývalých vysokoškolských kantorů, její porušení nebylo v té době – ani podle retribučních dekretů – zločinem. Ani velmi vágní formulace § 4 velkého retribučního dekretu (jehož skutková podstata je natolik neurčitá, že se nabízí otázka, zdali je vůbec v souladu obecnými zásadami trestního práva, které stanovují určitý minimální standard na určitost skutkové podstaty) nebyla, ani nemohla být Baťovým jednáním naplněna. Navíc soud nepřipustil žádné důkazy obhajoby, které prokazovaly jeho značnou podporu odboji, kterou však v zájmu ochrany zaměstnanců ve Zlíně činil skrytě. Ani samo zapsání J. A. Bati a jeho podniků na černou listinu spojenců nebylo v retribučních dekretech uvedeno jako zločin. Navíc se soud nehodlal příliš zabývat důvody tohoto zápisu a vystačil si se svědectvím jednoho zcela nezúčastněného svědka. Britská ani americká strana oficiálně nikdy nesdělily důvody tohoto zápisu, ale neoficiální vyjádření jasně potvrzovala Baťovo tvrzení, že se tak stalo hlavně z konkurenčních důvodů. Navíc za škrtnutí z černých listin spojenci po Baťovi opakovaně požadovali vysokou kauci, kterou nebyl schopen zaplatit. Kdyby tedy byl na straně nacistů, jak tvrdila obžaloba, nepochybně by tuto spojeneckou nabídku nikdy nedostal. To, že by bránil Baťa svým zaměstnancům ve vstupu do odboje, rovněž soud žádné důkazy neprokázal, ale vzal to za hotovou věc. A to i přesto, že existovaly důkazy o opaku, ty však soud nepřipustil. Celkově lze tedy říci, že rozsudek po hmotněprávní stránce postrádal jakékoliv základy. To ostatně potvrdil i výsledek obnovy řízení, která proběhla v roce 2007.

Po procesní stránce trpělo řízení mnoha závažnými vadami. Ty by zcela jistě tvořily dobrý základ pro prohlášení zmatečnosti řízení, pokud by to bylo obhajobě umožněno. Zejména argumentace soudu ve věci přípustnosti řízení v nepřítomnosti obžalovaného postrádala základy právní logiky. Pokud soud správně dovodil přednost ustanovení § 11 dekretu o Národním soudu před ustanovením § 422 trestního řádu, nemohl se dovolávat



zároveň ustanovení § 421 trestního řádu (a z něj ještě dovozovat nepřípustnost doručování obžaloby do ciziny) jako obecného ustanovení trestního řádu, protože to bylo nerozlučně provázáno právě s ust. § 422 t. ř. § 421 byl zcela konkrétním ustanovením trestního řádu, jehož použití fakticky vylučovala přednost ust. § 11 dekretu o Národním soudu jako *lex specialis*.

Dále také argumentace ohledně příslušnosti Národního soudu byla zcela chybná. Soud zde zcela nesprávně dovodil příslušnost Národního soudu podle toho, že obžalovaný byl v době spáchání činu československým občanem. Pominul tím jednu ze základních zásad trestního řízení, totiž že se řízení koná podle předpisů a za splnění jím uváděných podmínek platných ke dni konání řízení (nikoliv ke dni spáchání činu). Navíc soud, kromě toho tím, že nedoručil obviněnému obžalobu, mu ani neumožnil, aby se sám hájil, protože Baťa se o konání soudu dozvěděl pouhých devět dní předem, a to by na cestu z Brazílie nestačilo. Kromě toho neměl ještě brazilský pas a čs. orgány mu československý pas odmítly vydat.

V průběhu řízení došlo i k mnoha jiným neregulérnostem. Soud vyslechl pouze malý počet svědků a jinak byli svědkové vyslýcháni administrativními orgány (což byly revoluční orgány ONV ve Zlíně či komunistické ministerstvo vnitra). Kromě toho Národní soud používal jako usvědčující materiály či důkazy pouze dopisy a bral je jako výpovědi – jako usvědčující materiál byly používány dopisy bez vlastnoručních podpisů, a dokonce photostaty (fotokopie) kopií.<sup>42</sup> Navíc nebyly opakovaně připuštěny důkazy obhajoby a soud se nenamáhal předvolat jimi označené svědky. Obhajoba neměla ani dostatek času na přípravu (pouhých 10 dní). I za těchto obhajobě nepřejících podmínek byl J. A. Baťa osvobozen ze všech zločinů, z nichž ho obžaloba vinila. Jeho odsouzení za zločin podle § 4 retribučního dekretu má ještě jeden protiprávní rozměr, totiž ten, že soud podle trestního řádu může odsoudit obžalovaného pouze za skutky tvrzené v obžalobě. A to se nestalo, protože Baťa byl nakonec odsouzen za nečinnost ve prospěch čs. odboje, a nikoliv za kolaboraci. Soud tímto porušil další základní pravidlo trestního řízení.

Celkově byl tento proces vykonstruovaný a zmatečný. Obhájce dr. Pražák se ještě po vynesení rozsudku pokusil podniknout kroky, aby rozsudek byl prohlášen za neplatný. Kontaktoval několik vlivných osob (včetně generálního prokurátora) a ty mu potvrdily, že tento rozsudek by měl být neplatný, ale nového řízení nedosáhl. Na šedesát let se tak stal J. A. Baťa zločincem podle čs. práva. O politických manipulacích během procesu svědčí i to, že dr. Šaller a dr. Pražák měli velké problémy s opuštěním republiky, dokonce ještě před únorem 1948, protože úřady jim odmítaly vydat cestovní pasy. Dr. Pokorný skončil v komunistickém vězení a o jeho dalším osudu nevím. Obhajovat J. A. Baťu byl i před únorem 1948 sám o sobě politický zločin...

## V. Snahy o rehabilitaci J. A. Bati

Jak z výše uvedeného vyplynulo, odsouzení J. A. Bati Národním soudem bylo nespravedlivé a nesprávné. Celé řízení bylo politicky zmanipulované a jediným jeho cílem bylo znemožnění majetkových nároků J. A. Bati za znárodněné podniky. Navíc odsouzení přivítali zejména komunisté, kterým se velmi hodilo do jejich propagandistických projevů.

Nelze se tedy divit, že rodina odsouzeného J. A. Bati, který zemřel v roce 1965, se po změně poměru v Československu v listopadu 1989 a po návratu k demokracii snažila o jeho rehabilitaci. Bohužel, legislativa přijatá po r. 1989 na období před únorem 1948

nepamatovala, přestože došlo k nezákonnostem i v mnoha případech projednávaných ještě před rozhodným únorem 1948, a tudíž zbývala pouze cesta mimořádných opravných prostředků.

Na popud rodiny odsouzeného podal tehdejší generální prokurátor České republiky JUDr. Jiří Šetina v roce 1993 k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona ve věci odsouzení J. A. Bati. V této stížnosti generální prokurátor napadl zejména způsob dokazování prováděný Národním soudem, soud měl totiž povinnost vyhledat důkazy jak usvědčující, tak zprošťující. Dále měl soud také pečlivě zkoumat důkazní prostředky, a to jak co do jejich věrohodnosti, tak i v jejich vnitřní souvislosti. Navíc celou řadu podstatných důkazů soud neprovedl, a ani neprojevil snahu tak učinit. Generální prokurátor dále napadl skutečnost, že jednáním odsouzeného nemohlo dojít k naplnění skutkové podstaty zločinu podle § 4 velkého retribučního dekretu.<sup>43</sup> Nejvyšší soud tuto stížnost generálního prokurátora projednal na veřejném zasedání dne 20. července 1994 a vydal usnesení, kterým tuto stížnost zamítl. V odůvodnění vyslovil Nejvyšší soud názor, že *„nelze zpětně na základě současné úpravy stížnosti pro porušení zákona postup a rozhodnutí výjimečných soudů, v tomto případě Národního soudu, přezkoumávat. Postup mimořádných soudů byl z důvodu daných situací a dobou jejich vzniku natolik výjimečný, že ho nelze při pozdějším přezkumu podřadit současnému právnímu řádu. Činnost Národního soudu a mimořádných lidových soudů je nutno považovat za období právně uzavřené, nepodléhající kritériím později platného práva, které nezná ani instituty zločinů proti státu v dekretch prezidenta republiky uvedených, ani procesní instituty vedoucí k jejich objasnění a potrestání.“*<sup>44</sup> Zároveň ale Nejvyšší soud nevyloučil možnost obnovy řízení za splnění zákonných podmínek.

Na základě návrhu na povolení obnovy řízení, které podalo Městské státní zastupitelství v Praze, rozhodoval v této věci senát Městského soudu v Praze ve veřejném zasedání dne 25. června 2007. Předsdkyní tříčlenného senátu byla soudkyně JUDr. Marie Marková. Státní zástupkyně JUDr. Jaromíra Biolková v úvodní řeči odůvodnila tento návrh tak, že ze shromážděných archivních materiálů a listin došla k závěru, že se jedná o důkazy průvodního řízení, které Národnímu soudu nebyly známé a které se úzce dotýkají předmětného skutku. Státní zástupkyně tedy navrhla, aby soud odsuzující výrok národního soudu zrušil a věc znovu projednal. Obhajoby se ujali advokáti potomků J. A. Bati JUDr. Jiří Šetina, Mgr. Michal Štika a Mgr. Pavel Pražák. Obhájci se připojili k návrhu státní zástupkyně. Poté byl předvolán jediný ohlášený svědek, kterým byl Tomáš Baťa ml. Jeho svědectví nevnese do věci nic nového, kromě toho, že Tomáš Baťa ml. prohlásil, že byl od počátku jediným vlastníkem kanadské továrny firmy, což nebyla pravda. Poté se četly několik hodin listinné důkazy, např. místopřísežná prohlášení bývalých zaměstnanců, doklady o podpoře exilové vlády, dopisy J. A. Bati československé vládě a další korespondence. Dále se četl rozsudek Národního soudu v předmětné věci a usnesení Nejvyššího soudu ČR, kterým byla zamítnuta stížnost pro porušení zákona. Větší část provedených důkazů byla k dispozici Národnímu soudu již při původním řízení, ale soud jejich provedení tehdy nepovolil. Některé důkazy byly nové, jako např. doklady o záchraně až 300 židovských rodin jejich vysláním do zahraničí před vypuknutím války.<sup>45</sup> Po ukončení dokazování přednesli závěrečné řeči státní zástupkyně a obhájce JUDr. Jiří Šetina.

Státní zástupkyně se ve své závěrečné řeči ztotožnila s dříve podanou stížností pro porušení zákona z roku 1993 a konstatovala, že bylo při současném řízení provedeno pre-

cizní dokazování, které odůvodňuje povolit obnovu řízení. Zároveň zmínila skutečnost, že by použití stížností pro porušení zákona bylo pro řešení této kauzy přiléhavější, a proto považuje výrok Nejvyššího soudu za poněkud nešťastný.

Obhájce JUDr. Jiří Šetina se ve své závěrečné řeči nejprve zabýval taktéž rozhodováním Nejvyššího soudu v roce 1994 a jeho rozhodnutí označil jako nestandardní, protože Nejvyšší soud do té doby rozhodoval i v jiných případech Národního soudu a tam změnu rozsudku povoloval. Navíc v roce 1994 bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu konečné, protože nebyla možnost přezkoumání ústavním soudem nebo Evropským soudem pro lidská práva. Dále JUDr. Šetina zdůraznil, že J. A. Baťa byl Národním soudem zproštěn obvinění z kolaborace. Jednání J. A. Bati, za které byl Národním soudem odsouzen, nebylo zločinem podle § 4 velkého retribučního dekretu a navíc tento skutek nebyl v obžalobě vůbec uveden. Obhajoba se k návrhu státního zastupitelství připojila, s tím rozdílem, že navrhla, aby poté, co bude povolena obnova řízení, byla věc postoupena Krajskému soudu ve Zlíně. Tento návrh odůvodnila příslušným ustanovením trestního řádu a jeho výkladem – obnovené řízení provede v případě, že původní soud již neexistuje (ten soud, který by byl příslušný k projednání v současné době). Vzhledem k tomu, že údajná trestná činnost J. A. Bati začala ve Zlíně, měl by o ní dle názoru obhajoby rozhodovat Krajský soud ve Zlíně.

Poté se soud odebral k závěrečné poradě. Po návratu soud vyhlásil usnesení, kterým se ruší rozsudek Národního soudu, sp. zn. TNs 12/1947, ve výroku o vině a trestu a všechna další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, pokud touto změnou pozbyla podkladu. Soud vrátil věc státnímu zastupitelství k došetření. Toto usnesení soud odůvodnil následovně: Na základě provedených důkazů, které předložili částečně státní zastupitelství a částečně obhájci, došel soud k názoru, že se Národní soud v květnu 1947 dostatečně nevypořádal se všemi důkazy, které mohl mít k dispozici, neprovedl veškeré dostupné důkazy a zejména neprovedl důkazy navrhované tehdejšími obhájci J. A. Bati. Z hlediska platného práva ale tyto skutečnosti spíše opravňovaly postup rozhodnutí stížnosti o porušení zákona. Národní soud ale tím, že důkazy tehdy navrhované obhajobou byly k dispozici, ale nebyly provedeny, pomohl tomu, že bylo možno dnes obnovu řízení povolit. Tím, že tyto důkazy nebyly provedeny, mohl tento návrh na povolení obnovy řízení splnit zákonné podmínky, aby mu bylo vyhověno, protože původní řízení bylo neúplné a dokazování nebylo dostatečné. Návrhu obhájců ve věci příslušnosti Krajského soudu ve Zlíně Městský soud v Praze nevyhověl, protože řízení bylo po povolené obnově řízení vráceno do přípravného řízení státnímu zastupitelství k došetření. Městský soud tak zrušil pouze odsuzující část rozsudku Národního soudu a ta část, kterou byl J. A. Baťa zproštěn obžaloby, zůstává nadále v platnosti.

Městské státní zastupitelství usnesením ze dne 15. listopadu 2007 trestní stíhání J. A. Bati zastavilo s odůvodněním, že nebyl spáchán žádný trestný čin. Tím se po šedesáti letech trestní kauza Jana Antonína Bati definitivně uzavřela.

## **Závěr**

Případ trestní kauzy Jana Antonína Bati dospěl konečně po šedesáti letech k svému závěru. Jednalo se o ryze politickou kauzu. Mohutný rozmach Zlína a firmy Baťa, který proběhl ve třicátých letech, byl dílem jediného muže – J. A. Bati. J. A. Baťa byl velmi úspěšný podnikatel, neměl ale příliš rozvinuté politické cítění. Byl mužem velkých cílů,

nikoliv zákulisního vyjednávání. Příliš často říkal to, co si myslel. Tím se však dostal do střetu s vládnoucí garniturou. Jeho podnikatelský úspěch a sociální cítění byly trnem v oku komunistům. Svými vyjádřeními v kritickém roce 1938 se dostal do střetu s prezidentem Benešem a ten mu tuto opozici nikdy neodpustil. To, že firma Baťa představovala konkurenční riziko pro mnoho obuvnických západoevropských a zejména amerických firem, Baťovi paradoxně za války velmi přitížilo. Dostal se na černou listinu britskou a americkou z jediného důvodu – aby se ho zbavila konkurence. K tomu se přidala svízelná situace v okupovaném Zlíně, kterého se nehodlal J. A. Baťa dobrovolně vzdát. Stál si za svým s pocitem, že tak může alespoň částečně zmírnit již tak napjaté poměry v protektorátu. Například mnoho českých vědců našlo díky Baťovi útočiště ve Zlíně poté, co byly zavřeny české vysoké školy. Proto se odmítl veřejně připojit k zahraničnímu odboji, což po něm požadoval prezident Beneš a britská a americká vláda. Přesto poskytl zahraničnímu odboji mnoho finanční a materiální podpory, a to bylo před Národním soudem zamítno. Přes tyto nemalé problémy se Baťovi podařilo vybudovat novou základnu pro svoje podnikání v Brazílii, za což byl posléze dokonce navržen na Nobelovu cenu míru. Před Národním soudem však byl tento fakt vykládán jako příprava na vysídlení českého národa do Patagonie, a bylo to proto pokládáno za zločin.

Zlínský podnik byl v roce 1945 na základě dekretů prezidenta republiky znárodněn, což byl v té době legální čin. Stojí sice za úvahu, zda samo vydání znárodnovacích dekretů v předvečer ustavení Prozatímního národního shromáždění bylo vzhledem k jejich závažnému obsahu, přímo nesouvisejícímu se stavem ústavní nouze, legitimní, ale ze současného hlediska jde o věc zcela bezpředmětnou, protože tyto dekrety jsou nadále součástí právního řádu ČR. Nicméně po tomto znárodnění vyvstala závažná otázka, zdali bude nutné vyplatit náhradu za takto znárodněný podnik a případně v jaké výši. Bylo evidentní, že půjde o nemalou sumu v řádech miliard korun. To byla pro hospodářství, které se mělo vzpamatovat z válečných otřesů, astronomická částka. Z tohoto ryze politického důvodu byla otevřena trestní kauza J. A. Bati. V této těsně poválečné době vzrůstala role komunistické strany, což jak známo vyvrcholilo únorem 1948. Komunisté by rádi viděli Baťu před retribučním soudem, a proto proti němu rozdmýchali velice negativní mediální kampaň, která měla ovlivnit lidové naladění obyvatel. Jimi ovládané ministerstvo vnitra, ve spolupráci s Okresním národním výborem ve Zlíně a vedením znárodněného podniku Baťa Zlín, tak připravilo rozsáhlé trestní oznámení proti J. A. Baťovi. Tím se začal na jaře 1947 zabývat národní prokurátor, který posléze podal obžalobu k Národnímu soudu.

Tato obžaloba byla postavena na smyšlených základech, a nadto neobsahovala skutek, za který byl J. A. Baťa Národním soudem posléze odsouzen. Samo řízení před Národním soudem bylo velmi zmanipulované a v zastoupení tribunálu nakonec převážil hlas komunistů. J. A. Baťovi bylo odepřeno právo na řádnou obhajobu, ta mu nebyla ani doručena do vlastních rukou, ani mu nebylo umožněno se soudu zúčastnit. Nelze se za tohoto stavu podívat, že si Národní soud nakonec nějaký důvod pro odsouzení obžalovaného přece jen našel. Byl odsouzen podle § 4 velkého retribučního dekretu. Podle tohoto paragrafu snad nebyl nikdo jiný retribučními soudy odsouzen. Původně měl sloužit jako nástroj proti protibenešovské opozici v exilu, např. proti Š. Osuskému, M. Hodžovi či gen. Prchalovi (toho odmítla vydat Velká Británie k trestnímu stíhání do ČSR). Odsouzeným na šedesát let byl podle tohoto paragrafu J. A. Baťa, proti kterému ale nebyl primárně namířen. § 4 obsahoval velmi vágní dispozici, a tudíž byl velmi snadno zneužitelný. Odsouzení J. A. Bati

Národním soudem k patnácti letům žaláře a konfiskaci majetku tak poskytlo dostatečnou zámkou proto, aby se nemusela vyplácet náhrada za znárodněnou firmu Baťa, a. s., Zlín.

S pádem komunismu v roce 1989 vznikla iniciativa, která měla zbavit J. A. Baťu nespravedlivého odsouzení. První pokus, který učinil generální prokurátor ČR JUDr. Šetina, byl neúspěšný. Nejvyšší soud ČR jeho stížnost pro porušení zákona zamítl, aniž se vůbec zabýval hmotněprávní stránkou věci. Jednalo se o rozhodnutí poněkud nešťastné, nejspíše opět poplatné době svého vzniku, které zabránilo průchodu spravedlnosti na dalších třináct let. O politickém pozadí tohoto rozhodnutí svědčí dobové tiskové zprávy, které dokládají, že se mnozí politici opět začali obávat nutnosti vyplácet náhradu za znárodněný majetek v případech, že by byl J. A. Baťa zproštěn obžaloby. Díky snaze rodiny J. A. Bati a přístupu Městského státního zastupitelství v Praze byla nakonec umožněna obnova řízení, která proběhla v roce 2007. Rozhodnutím Městského soudu v Praze byl J. A. Baťa po šedesáti letech osvobozen.

## Poznámky

- <sup>1</sup> Trestní oznámení proti J. A. Baťovi a jeho doplňky. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>2</sup> Obžalovací spis J. A. Bati. Doručen Národnímu soudu 22. března 1947. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>3</sup> Tamtéž.
- <sup>4</sup> Příloha k obžalobě J. A. Bati. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>5</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka ohledně soudního přelíčení ve věci J. A. Bati. In: Jan Antonín Baťa – život a dílo, pokračovatel práce Tomáše Bati. Zlín 2007, s. 110n.
- <sup>6</sup> Tamtéž.
- <sup>7</sup> Rozhodnutí přednosta Národního soudu ze dne 15. 4. 1947, kterým byl předsedou soudu jmenován gen. JUDr. Šrámek. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>8</sup> Úřední záznam ze dne 2. 4. 1947 o ustanovení dr. Pacholíkova obhájcem ex officio. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>9</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 110n.
- <sup>10</sup> Odpor proti obžalobě J. A. Bati, podaný 11. dubna 1947 u Národního soudu v Praze dr. Pacholíkem. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>11</sup> Návrh dr. Pražáka Národnímu soudu ve věci obžaloby J. A. Bati ze dne 19. dubna 1947. Spis TNs 12/1947, NAD 425, kart. č. 162.
- <sup>12</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 112.
- <sup>13</sup> Návrh dr. Pacholíkova ve věci J. A. Bati, doručený Národnímu soudu dne 26. dubna 1947. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>14</sup> Průvodní návrhy obhajoby. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>15</sup> Tamtéž.
- <sup>16</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 112.
- <sup>17</sup> Zápis z hlavního líčení proti J. A. Baťovi u Národního soudu, s. 2. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>18</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 113.
- <sup>19</sup> Tamtéž.
- <sup>20</sup> Zápis z hlavního líčení proti J. A. Baťovi u Národního soudu, s. 3. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>21</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 113.
- <sup>22</sup> Stenografický záznam jednání Národního soudu, s. 2. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>23</sup> Tamtéž.
- <sup>24</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 113.
- <sup>25</sup> Zápis z hlavního líčení proti J. A. Baťovi u Národního soudu. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>26</sup> Tamtéž.
- <sup>27</sup> Tamtéž.
- <sup>28</sup> Tamtéž.
- <sup>29</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 113.
- <sup>30</sup> Zápis z hlavního líčení proti J. A. Baťovi u Národního soudu. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>31</sup> Tamtéž.
- <sup>32</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 115.
- <sup>33</sup> Poradní protokol Národního soudu ve věci J. A. Bati. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.

- <sup>34</sup> Tamtéž.
- <sup>35</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 115.
- <sup>36</sup> Rozsudek Národního soudu ve věci J. A. Bati ze dne 2. května 1947. Spis TNs 12/1947, NAD 425, kart. č. 162.
- <sup>37</sup> Rozsudek Národního soudu ve věci J. A. Bati ze dne 2. května 1947. Spis TNs 12/1947, NAD 925, kart. č. 162.
- <sup>38</sup> Tamtéž.
- <sup>39</sup> Tamtéž.
- <sup>40</sup> Tamtéž.
- <sup>41</sup> Tamtéž.
- <sup>42</sup> Resumé dopisu dr. Pražáka, s. 115.
- <sup>43</sup> Stížnost pro porušení zákona ve věci J. A. Bati. Polygon 5+6198.
- <sup>44</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. července 1994. 5 1/93, Polygon 5+6198.
- <sup>45</sup> BELZA, M.: J. A. B. – spravedlnost po šedesáti letech zvítězila. <http://jan.sinagl.cz/phpbb2lviewtopic.php?t=1787>